SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2025/26:1821

av Anna Vikström och Mathias Tegnér (båda S)

Lagstiftning om ekocid

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att storskalig miljöförstöring (ekocid) bör läggas till i Romstadgan och därmed erkännas som ett brott mot mänskligheten och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det pågår betydande miljöskadliga verksamheter runt om i vår värld som driver klimatförändringarna som utarmar livsmiljöer och ekosystem. Klimatet och ekosystemen befinner sig under en oerhörd press med mänskligt lidande och oöverskådliga ekonomiska konsekvenser som följd. Våldsamma bränders framfart, den utbredda och mångåriga torkan, de återkommande orkanernas massiva förödelse och översvämningarnas katastrofala följder utgör ett allvarligt hot mot vårt samhälle och vår planet. Utan en frisk miljö klarar vi inte klimatomställningen.

Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har inte bara orsakat mänskligt lidande och materiell förstörelse utan också lett till omfattande miljökatastrofer. Ukraina har därför riktat anklagelser mot Ryssland om ekocid, alltså avsiktlig och omfattande miljöförstörelse. Ett av de mest uppmärksammade exemplen är förstörelsen av Kachovkadammen, som ukrainska ledare beskrivit som en ekologisk katastrof med långsiktiga följder. Dammens sammanbrott ledde till omfattande översvämningar som förstörde jordbruksmark, dricksvattenförsörjning och hela ekosystem, samtidigt som stora mängder föroreningar och gifter spreds i naturen. Händelsen har kallats ett av de mest tydliga exemplen på ekocid under kriget.

Men anklagelserna sträcker sig längre än så. I slutet av 2024 gav ukrainska myndigheter uttryck för att Rysslands krig redan då hade orsakat miljöskador till motsvarande över 700 miljarder svenska kronor. Det handlar bland annat om nedbrända skogar, förstörda skyddade naturområden, massiva oljespill, spridning av tungmetaller och kemikalier från bombade industrier samt förgiftad jord och förgiftat vatten. Mer än 12 000 kvadratkilometer naturreservat ligger i aktivt krigsområde, och flera arter

riskerar att helt försvinna. Samtidigt ligger marken full av krigsrester som granatsplitter och odetonerad ammunition, vilket gör stora områden obrukbara under överskådlig tid.

Ukraina har inlett rättsliga processer för att dokumentera dessa brott. Hittills har man öppnat en stor mängd utredningar om militära miljöbrott, och 15 fall av ekocidbrott har hittills dokumenterats av Ukrainas särskilda åklagarkontor för krigsbrott begångna under Rysslands fullskaliga invasion av landet. På internationell nivå har frågan fått ny aktualitet, inte minst då Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen redan i dag klassar attacker som medvetet orsakar omfattande, långvarig och allvarlig miljöskada som krigsförbrytelser. Ukraina driver därför på för att begreppet ekocid också ska erkännas som ett självständigt internationellt brott, vilket skulle underlätta ansvarsutkrävande.

Genom dessa anklagelser försöker Ukraina sätta ljuset på en dimension av kriget som annars riskerar att hamna i skuggan av det mänskliga lidandet: den systematiska förstörelsen av landets natur och livsmiljöer. I Ukrainas ögon är detta inte enbart en sidoeffekt av krigshandlingar, utan ett medvetet vapenbruk med syfte att skada både befolkningen och framtida generationers möjligheter att leva i ett fungerande ekosystem. Dessa handlingar aktualiserar behovet av en skarpare reglering.

Margot Wallström har tillsammans med Andrij Jermak, president Volodymyr Zelenskyjs stabschef, lett en internationell högnivåarbetsgrupp som på uppdrag av president Zelenskyj kartlagt miljöskador som kriget orsakat.

Europaparlamentet (EP) antog redan 2021 ett betänkande som efterlyser starkt EU-stöd för och skydd av klimatet och miljöaktivister. EP uppmanar EU att bekämpa straffrihet vid miljöbrott globalt som en av sina främsta utrikespolitiska prioriteringar och anser att EU bör göra större ansträngningar för att stödja fördrivna personer på grund av klimatförändringar. Hösten 2023 röstade Europeiska unionen för att stärka EU:s miljöbrottsdirektiv med bestämmelser för den allvarligaste miljöförstöringen, så kallad ekocid.

Romstadgan omfattar de allvarligaste brotten som angår hela det internationella samfundet och är grunddokumentet för Internationella brottsmålsdomstolen i Haag (ICC). Brott som i dag faller under ICC:s jurisdiktion är folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och aggressionsbrott. Om ekocid skulle omfattas av Romstadgan till följd av ett brott kan gottgörelse ske genom nationella domstolar eller genom ICC. Begreppet ekocid är inte nytt. Under den period då Romstadgan förhandlades var ekocid med i diskussionerna men förhandlades bort vid antagandet.

Ett projekt initierat av European Law Institute (ELI) avsåg att bidra till debatten om definitionen av ekocid som ett brott mot mänskligheten och ge konstruktiv analys av den oberoende expertpanelens rapport om ekocid. Projektet avsåg också att erbjuda en rättslig grund för antagande av EU-lagstiftning och bidra till att öka medvetenheten om hur brottet ekocid kan införas inom Romstadgan. Det finns nu en föreslagen definition från projektet som övergripande lyder: ”Med ’ekocid’ avses i denna stadga olagliga eller hänsynslösa handlingar som begås med insikt att det finns en påtaglig sannolikhet för allvarliga och antingen vidsträckta eller långsiktiga skador för miljön som orsakats av dessa handlingar” (förtydligande definitioner framgår av deras förslag).

Vi vill skärpa det internationella samarbetet mot miljöbrott. Straffriheten är i dag omfattande för miljöbrott och förstörelse av livsmiljöer. Det är nödvändigt att öka de internationella juridiska möjligheterna att utkräva ansvar och säkerställa att storskalig miljöförstörelse kriminaliseras. Storskalig miljöförstörelse (ekocid) är en medveten strategi i krig. Floder, skogar och åkrar med deras djur- och vattenliv och biologiska

mångfald förorenas, skadas och dör. Därför vill vi att Sverige tar initiativ för att storskalig miljöförstöring läggs till i Romstadgan som ett internationellt brott möjligt att åtala vid Internationella brottmålsdomstolen.

Anna Vikström (S) *Mathias Tegnér (S)*